

ДОКТРИНАЛЬНИЙ ВИМІР ГЛОБАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА США ЗА ПРЕЗИДЕНТСТВА Б.ОБАМИ

Анотація. В межах ліберально-реалістичної концепції лідерства, концептуальних основ неоконсерватизму і неоізоляціонізму проаналізовано перспективи лідерства США в сучасній міжнародній системі. Досліджено стратегію глобального лідерства США на доктринальному рівні. Показано, що на переконання багатьох аналітиків Б.Обама відмовився від американського лідерства, ідея якого протягом десятиліть визначала роль США в світі, і усвідомлено скоротив американські глобальні зобов'язання. Однак на цьому фоні декларативна риторика Б.Обами на основі ґрунтовного концептуального забезпечення зовнішньої політики, зокрема Стратегії національної безпеки 2010 р. та 2015 р. вказують на те, що США не відмовились від політики світового лідерства, а навіть завдяки новим підходам та наявним ресурсам намагатимуться його посилити.

Констатовано, що Стратегія національної безпеки США 2015 р. повністю побудована на концепції, сформульованій в 2010 р., ключові моменти якої не зазнали істотних змін і полягали у поверненні США до глобального лідерства на основі концепції «розумної сили». Однак на відміну від Стратегії 2010 р., яку можна назвати стратегією планованого лідерства, ця стратегія лідерства, що реалізується. В ній американське лідерство представлено як основа глобальної стабільності і безпеки. Дана Стратегія вже не відповідає на питання бути чи не бути США глобальним лідером, вона являє бачення того, як це лідерство реалізується зараз і як буде реалізовуватися в майбутньому.

¹ Здобувач кафедри Міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Ключові слова: доктрина, стратегія, концепція, лідерство, США, міжнародна система, зовнішня політика, безпека.

Abstract. *Within the liberal-realist conception of leadership, conceptual foundations of neoconservatism and neoisolationism the prospects of US leadership in the contemporary international system are analyzed. The strategy of US global leadership on the doctrinal level is studied. It is shown that in the opinion of many analysts Barack Obama rejected the American leadership, an idea that for decades defined the US role in the world and consciously reduced American global commitments. However, against this background of declarative rhetoric Obama, which is based on thorough conceptual support of the foreign policy, including the National Security Strategy in 2010 and 2015 indicate that the US will not abandon the policy of world leadership, and even with the new approaches and resources would try to strengthen it..*

It is Stated that the US National Security Strategy of 2015 is based entirely on the concept, formulated in 2010, the key points which have not undergone significant changes and was to return to the US global leadership based on the concept of “smart power”. However, unlike Strategy 2010, which includes the planned leadership strategy, this is the strategy of leadership that is being realized. In this strategy American leadership is presented as the foundation of global stability and security. This strategy did not answer the question whether or not the United States be a global leader, it is a vision of leadership as it is implemented and how it would be implemented in the future.

Keywords: *doctrine, strategy, concept, leadership, the United States, the international system, foreign policy, security.*

Аннотація. *В рамках ліберально-реалістическої концепції лідерства, концептуальних основ неоконсерватизма і неізоляціонізма проаналізовані перспективи лідерства США в сучасній міжнародній системі. Исследованы стратегии глобального лідерства*

США на доктринальном уровне. Показано, что по убеждению многих аналитиков Б.Обама отказался от американского лидерства, идея которого в течение десятилетий определяла роль США в мире, и осознанно сократил американские глобальные обязательства. Однако на этом фоне декларативная риторика Б. Обамы на основе тщательного концептуального обеспечения внешней политики, в частности Стратегии национальной безопасности 2010 и 2015 указывают на то, что США не отказались от политики мирового лидерства, а также благодаря новым подходам и имеющимся ресурсам пытаются его усилить.

Констатировано, что Стратегия национальной безопасности США 2015 г. полностью построена на концепции, сформулированной в 2010 г., ключевые моменты которой не претерпели существенных изменений и заключались в возвращении США к глобальному лидерству на основе концепции «разумной силы». Однако в отличие от Стратегии 2010 г., которую можно назвать стратегией планируемого лидерства, эта стратегия реализуемого лидерства. В ней американское лидерство представлено как основа глобальной стабильности и безопасности. Данная Стратегия уже не отвечает на вопрос быть или не быть США глобальным лидером, она представляет видение того, как это лидерство реализуется сейчас и как будет реализовываться в будущем.

Ключевые слова: *доктрина, стратегия, концепция, лидерство, США, международная система, внешняя политика, безопасность.*

Дослідження послань президента Б. Обами до конгресу США 2010-2015 рр., за оцінками експертів, свідчить, що США як глобальна держава й надалі відіграватиме вирішальну роль у світовій політиці, а концептуальне і прикладне забезпечення політичних і безпекових стратегій США, які впливають на міжнародну політику, є невід'ємною складовою геополітичних інтересів США [1]. Стратегії глобального лідерства США в міжнародній системі головним чином доктринально забезпечені двома

Стратегіями національної безпеки США – 2010 р. та 2015 р. Головний механізм реалізації лідерства США в сучасній міжнародній системі спрямовано на мобілізацію потенціала збереження провідних позицій США в основних міжнародних інститутах – ООН, МВФ, СОТ, НАТО тощо. Управління регіональними процесами та організацію особливих двосторонніх зв'язків з провідними державами світу, що не входять у військово-політичні союзи під егідою США – Китаєм, Індією і Росією, що виключило б, або максимально ускладнило, появу рівного за потужністю США центру сили або зближення цих держав на антиамериканських позиціях.

Стратегія національної безпеки 2010 року [2] увібрала в себе всі основні «програмні» ідеї, які 44-й президент США озвучував ще до висування в кандидати в президенти від Демократичної партії на виборах 2008 р. спочатку в книзі «Зухвалість надії» [3], а потім в статті-маніфесті «Оновлення американського лідерства» в журналі «Foreign Affairs» [4]. Стратегія національної безпеки 2010 р. позиціонувалася у якості радикального розриву зі спадщиною команди Дж.Буша-мол., який керувався однополярним баченням світу і односторонніми підходами спотворюючи, на думку Б. Обама, уявлення про засоби забезпечення американських інтересів і здійснила низку стратегічних помилок, які завдали істотної, майже непоправної шкоди американському лідерству на міжнародній арені [5].

Ключові ідеї в ухваленій адміністрацією Б. Обама військової стратегії зводяться до зменшення чисельності американських збройних сил при одночасній концентрації бюджетних ресурсів на розвитку супутників і безпілотних літаків. Стратегія також передбачає переорієнтацію ресурсів на АТР. Окрім того, відносини з КНР у документі розглядаються крізь призму політики стратегічного суперництва. Якщо в Національній оборонній стратегії 2008 р. говорилося про намір розвивати з КНР контакти по лінії міністерства борони [6, с. 5], то у цьому коригуючому документі підкреслюється, що поряд з продовженням діалогу із КНР, США зроблять

все необхідне, щоб забезпечити доступ до своєї військової інфраструктури в АТР і зберегти можливості для безперешкодного виконання місій у рамках військових зобов'язань перед союзниками. «Підтримка глобального лідерства» визначає КНР як державу, здатну створити численні загрози військовій безпеці США та їх союзникам [7, с. 2-3]. Вищезазначене свідчить про те, що військова доктрина адміністрації Б. Обами є достатньо суперечливою. З одного боку, вона націлена на адаптування військової стратегії США до геополітичних реалій сьогодення і фінансово-економічними можливостями США, а з іншого передбачає розвиток американського військово-стратегічного потенціалу з метою жорсткого суперництва з іншими світовими центрами сили, одним з яких є КНР [8, с. 9].

Стратегія національної безпеки 2015 р. ще більше акцентує увагу на лідерстві США в міжнародній системі ніж попередня стратегія 2010 р. На підтвердження цього в передмові до неї Б. Обама заявляє, що «Америка повинна бути лідером – це незаперечна істина» [9, с.1]. Більш того, контент-аналіз виявив, що слова «лідирувати» і «лідерство» згадуються в Стратегії національної безпеки 2015 р. майже стільки ж, скільки і в Стратегії національної безпеки 2010 р. (94 проти 96), при майже вдвічі меншому обсязі документа [10]. Наступність по відношенню до Стратегії національної безпеки 2010 р. проявляється і в збереженні акценту на багатосторонні підходи, а також в усвідомленні обмеженості можливостей американського лідерства. Хоча, одночасно підкреслюється, що у взаємозалежному світі глобальні проблеми не можуть вирішуватися без США.

На думку відомого американського вченого С. Честермана Стратегію глобального лідерства США за президентської адміністрації Б.Обами найкраще охарактеризувати, як концепцію «лідерства з тилу» («leadership from behind»), вперше випробуваної США в Лівії. Суть її полягає в тому, що США не усуваються від вирішення світових проблем, але їх втручання здійснюється в обмежених масштабах і переважно з метою мобілізації сил міжнародної спільноти на боротьбу з тією чи іншою загрозою.

При цьому мова може йти як про застосування сили (Лівія), так і про прийняття несилкових заходів на кшталт санкцій проти Росії чи Ірану [11].

Стратегію національної безпеки 2010 р. характеризувала «стратегічна стриманість». Вона була обумовлена усвідомленням внутрішньої уразливості США, ослаблених одночасним веденням двох великих воєн і фінансово-економічною кризою 2008-2009 рр. У документі відкрито згадувалася необхідність «жити за коштами» і «скоротити бюджетний дефіцит», що різко контрастувало з відірваними від фіскальної реальності доктринальними документами часів адміністрації Дж.Буша-мол. Усвідомлення вразливості тягло за собою і констатацію необхідності співпрацювати з «висхідними центрами впливу ХХІ ст.», особливо в Азії. Стратегія національної безпеки 2015 р., незважаючи на означений вище оптимізм, також усвідомлює «межі» американського лідерства і важливість фінансово-економічного і технологічного компонента в його забезпеченні. Складний вибір між багатьма всередині і зовнішньополітичними пріоритетними США якраз і обумовлює прагнення «уникати перенапруги зусиль», яке неминуче виникає, коли США «приймає рішення на основі страху». З цього робиться висновок про необхідність так званого «стратегічного терпіння» [9, с. 2], яке є ключовим в концепції «стратегічного стримування».

Президент Б. Обама виступив в 2016 р. з сьомою і останньою доповіддю про стан справ США в конгресі. У ньому він виклав свої плани на останній рік на посаді президента і бачення майбутнього США в найближчій перспективі. Б. Обама зокрема визначив чотири завдання на майбутнє: необхідність забезпечення рівних можливостей для всіх в умовах мінливої економіки; створення безпечних для майбутнього людства технологій; формування такої доктрини безпеки США, що не перетворювала б країну в світового жандарма, вироблення «політики надії», покликаної «пробуджувати краще, а не гірше» в людях. Бути лідером, за словами Обами, значить «допомагати слабшим і бідним» у вирішенні глобальних проблем [13].

В цілому, адміністрація Б. Обама просувала ідею «національного оновлення» для «відновлення американського глобального лідерства». Лідерство включає в себе військову міць, економічну конкурентоспроможність, моральний авторитет, активну участь в міжнародно-політичних процесах тощо. Так, у сфері забезпечення безпеки НАТО покликана реалізувати «збереження стратегічної ініціативи». НАТО відіграє важливу роль в збереженні залученості США як в Європі, так і в більш широкому контексті – багатосторонньому процесі глобалізації. НАТО залишається єдиним інститутом, який змушує діяти США в кооперативних рамках і стримувати їх від проведення односторонніх дій. Розширення НАТО, подібно розширенню ЄС чи СОТ, поширюється на історично периферійні області таким чином, що вони інтегруються в економічному, стратегічному, соціальному, політичному плані в зону «стабільності і демократії». Вплив НАТО поширюється далеко за межами кола країн, потенційних кандидатів на вступ через «Партнерство заради миру», яке сягає країн Центральної Азії, а через середземноморський діалог - країни Північної Африки та Близького Сходу [13].

Незважаючи на те, що сучасний міжнародна порядок денний як і раніше акцентований на використанні державами військової сили як об'єктивно пріоритетного засобу забезпечення власної безпеки, культурно-комунікаційна глобалізація, рухома економічної взаємозалежністю світу, що зростає, призводить до доповнення військових ресурсів невійськовими факторами політичної дії, узагальненими в американському понятті «м'яка сила». Сформульоване гарвардським політологом Дж. Найем положення про ефективність «м'якої сили» у зовнішній політиці держав [14], стає особливо актуальним, про що, наприклад, свідчить політика адміністрації Б. Обама. При цьому саме формулювання «м'яка сила» є збірним символом, що відображає суто американський політичний світогляд і підходи США до розуміння специфіки невійськових компонентів зовнішньополітичної могутності держави [15].

США і надалі мають намір дотримуватися принципів «розумної сили», які на думку Дж. Найя повинні поєднувати інструменти як жорсткої, так і м'якої сили [16]. Як запевняє колишня держсекретар США Г. Клінтон, розумна міць втілюється в конкретні політичні підходи, яких дотримуватиметься нове керівництво Сполучених Штатів. «США мають намір модернізувати існуючі та створювати нові механізми співпраці з партнерами, прагнути до діалогу з тими, хто з ними не згоден, але аж ніяк не на шкоду американським принципам. США збираються використовувати фактор розвитку в якості центральної опори американської могутності, поєднувати цивільні і військові акції в осередках конфліктів, спиратися на ключові джерела американської могутності, включаючи економічну міць і силу прикладу» [17].

Сьогодні стратегія «м'якої сили» є важливою складовою зовнішньої та безпекової політики США. Враховуючи статус США як глобальної держави, що й у подальшому відіграватиме суттєву роль у світовій політиці, можна стверджувати, що використання «м'якої / розумної сили» у міжнародних відносинах впливатиме на трансформацію механізмів міжнародної взаємодії у видимій перспективі. Політика «м'якої сили» на думку української дослідниці А. Луценко «реалізується через стратегію американського гегемонізму та «м'якого» впливу нового характеру, які спрямовані на домінування американських цінностей та лідерства США у системі міжнародних відносин, тобто для підтримки основних принципів американської зовнішньої та внутрішньої політики світовою і національною спільнотою». Стратегія «м'якої сили» США передбачає увесь спектр дипломатичного, економічного, культурного, інноваційного та інформаційно-психологічного потенціалу. Водночас, на погляд більшості зарубіжних фахівців для США найбільш перспективним вважається створення ефективного балансу між «м'якою» і «жорсткою» силами, тобто використання інноваційної стратегії «розумної сили» як ідеологічного чинника міжнародних впливів [18].

Б. Обама в інтерв'ю Дж. Голдберг з відомого американського видання «Atlantic» розповів про ключові елементи його підходу до зовнішньої політики. Зокрема в контексті військового конфлікту між Україною і Росією, президент США зазначив, що «Україна входить в список ключових інтересів Росії, а не США». І, оскільки Україна не входить в НАТО, з військової точки зору вона «завжди буде вразливою перед Росією», тому «нам потрібно гранично чітко пояснювати, в чому полягають наші ключові інтереси, і за що ми готові воювати». Сьогодні РФ веде «ревізійніську політику», спрямовану на підрив міжнародного порядку, який встановився в Європі після закінчення холодної війни. Б. Обама також підтвердив позицію демократичних держав, яка виражається в тому, що Будапештський меморандум став ключовим фактором для прийняття Україною рішення про

відмову від двох тисяч стратегічних ядерних боєголовок, а також стратегічних ракет і бомбардувальників. Це стало величезною перемогою зовнішньої політики США і політики нерозповсюдження ядерної зброї в цілому. Рішення РФ порушити цю угоду є серйозним негативним фактором, який може перешкодити іншим країнам відмовитися від зброї масового знищення [19].

США готові продовжити надавати Україні політичну підтримку і разом з ЄС надати додаткову фінансову і військову допомогу за умови, що Україна прискорить реформи і боротьбу з корупцією. Відносно проблеми з корупцією Б.Обама підкреслив, що він є одним із співавторів доповіді «Збереження незалежності України, протистояння російської агресії: що США і НАТО зобов'язані зробити» [20]. У ньому йдеться і про надання Україні додаткової військової допомоги, в тому числі легкої протитанкової зброї та про відмову у наданні смертельної зброї. Підкреслюється, що США найбільше побоюються ескалації, яка виражається в тому, що «Росія може піти на серйозне загострення». Жоден з авторів доповіді не пропонував відправити американських солдатів воювати на Україні і навіть не пропонував надати їй ультрасучасну зброю [19].

Важливим елементом в стратегії глобального лідерства США є «інформаційне протиборство», яке розуміється як форма боротьби сторін, що представляє собою використання спеціальних (політичних, економічних, дипломатичних, військових та інших) методів, способів і засобів впливу на інформаційне середовище протилежної сторони і захисту власної в інтересах досягнення поставлених цілей. Інформаційне протиборство реалізується через інформаційні операції. Воно має на увазі використання сил і засобів інформаційної боротьби для підготовки і застосування збройних сил США і включає в себе діяльність вищого військово-політичного керівництва, органів державного і військового управління, засобів масової інформації, відповідних компонентів інформаційного протиборства, спрямовану на підготовку і застосування збройних сил США, формування сприятливого

інформаційного середовища та створення умов для виконання поставлених перед ними завдань [21].

Поява і динамічний розвиток глобальних інформаційних мереж заснованих на передових електронних технологіях, що представляють різного роду телекомунікаційні канали зв'язку, збору, узагальнення, обміну і поширення інформації дозволили використовувати їх потенціал у вирішенні різного роду державних завдань. Кероване формування глобального інформаційного простору на основі новітніх технологій в максимальному ступені відповідало інтересам США. Одночасно зростання залежності США від інформації і інформаційних систем і пов'язана з цим їх вразливість стали створювати широкий спектр загроз для національної безпеки. З урахуванням цих загроз отримали розвиток оборонні аспекти інформаційного протиборства. До початку XXI ст. в США налічувалося понад сорок спеціально створених організацій, що беруть участь в інформаційному протиборстві.

Значний прорив науки в розвитку нових перспективних технологій уможливив інформаційну перевагу США над противниками в збройних конфліктах. Під інформаційною перевагою стали розуміти здатність до збору, обробки та розповсюдженню безперервного потоку вичерпної і достовірної інформації, одночасно ускладнюючи або забороняючи аналогічні дії противника. Появі концепції інформаційної переваги сприяла «революція у військовій справі». Під нею американські розробники стали розуміти практичну реалізацію досягнень технічного прогресу, які зажадали нові концепції, доктрини та вдосконалення організації збройних сил. Новітні технології призвели до розширення місця конфлікту, від традиційного «поля бою» до комп'ютерних мереж, електронних баз даних, телевізійних екранів [21].

Підходи до стратегії лідерства США в світі за президентства Б. Обама торкаються і відносин США з ЄС у сфері міжнародної безпеки. Дії США в цьому контексті спрямовані на збереження і зміцнення лідерства у спільній

діяльності з підтримки миру і безпеки та залученні європейських ресурсів до реалізації масштабних американських ініціатив. Найважливішими стратегічними орієнтирами США в трансатлантичних відносинах за президентства Б. Обама стали зміцнення союзницьких відносин в області колективної оборони, доповнення американського військового потенціалу ресурсами країн НАТО і ЄС, підпорядкування європейських структур безпеки механізму, що формуються. НАТО, зниження американських витрат на підтримку європейської та міжнародної безпеки, закріплення впливу в країнах ЦСЄ, розширення спектра завдань і традиційної «зони відповідальності» НАТО. Основу трансатлантичної співпраці становила спільність ціннісних орієнтирів, стратегічних інтересів і відповідальності за питання безпеки між США і їх європейськими союзниками. Разом з тим об'єктивні внутрішні чинники і зовнішні обставини перешкоджали ефективній реалізації європейського вектора зовнішньополітичної стратегії США. Вони вели до наростання протиріч щодо ролі багатосторонніх інституцій та правомірності застосування військової сили, загострювали військово-політичне суперництво і розбіжності в економічній області [9].

В цілому, дослідження стратегії лідерства США Б. Обама виявило ідейно-політичну спадкоємність зовнішньої політики Дж. Буша-мол. Всупереч декларативної критиці політики Дж. Буша-мол. і підкреслено про європейської риториці, позиція Б. Обама виявилася багато в чому схожою з курсом попередника, але більш прагматичною. Сила і загроза її застосування продовжували вважатися дієвим інструментом і засобом вирішення проблем безпеки. Розбіжності стосувалися ключових підходів і перенесення акцентів на багатосторонню дипломатію, що призвело до полеміки між прихильниками «гегемоністської» (обмежене залучення) і «лідерської» (широке залучення) моделей участі європейських країн в забезпеченні міжнародної безпеки.

Стратегія національної безпеки 2015 р. зобов'язує США захищати і відстоювати свої національні інтереси за рахунок сильного і стійкого

лідерства. У ній викладаються принципи та пріоритети щодо використання американської сили і впливу в світі. Висунуто модель американського лідерства, що заснована на економічних і технологічних перевагах і цінностях американського народу. У ній підтверджується відданість США своїм союзникам і заявляється про готовність стримати і розгромити можливих супротивників. У стратегії йдеться про роль американського лідерства в рамках заснованого на правилах міжнародного порядку, який працює найкращим чином тоді, коли повноваженнями і владою наділяються громадяни, відповідальні держави, а також ефективні регіональні та міжнародні організації. США має величезний, що перевершує всі інші країни потенціалом, що дозволяє їй адаптуватися і відновлюватися після невдач і труднощів. Ключовим елементом сили США є єдність і впевненість в тому, що американське лідерство залишиться «непорушним» [9].

Однак, не дивлячись на все вищезазначене, констатуємо, що стратегія лідерства США піддається все більшій критиці. Зазначається, що спроби одноосібно вирішувати глобальні військові, економічні та ідейно-політичні проблеми стали причиною «перенапруги» сил США і втрати ними домінуючої ролі в глобалізаційних процесах. Крім інтеграційної складової, в умовах глобалізації став чітко проявлятися дезінтеграційний вектор – регіоналізація світової економіки і політики. Виникла потенційна загроза лідерству США в світовій економіці. До початку третього року війни в Іраку статус світового морального лідера, який дістався США після розпаду Радянського Союзу, було остаточно втрачено. Виникла потреба у формулюванні нової стратегії США. Американські політологи запропонували нове бачення стратегії глобального лідерства: оголосити світ «безполюсним» і, взявши під контроль ключові з ресурсної та стратегічної точки зору регіони планети, фактично повернути собі важелі глобального управління. Головною метою оголошується поширення свободи і ліберальної демократії. На підтвердження цього констатується зникнення з «Оборонної стратегії США 2008» однієї з головних національних стратегій після 1991 р.

тези про те, що у США на найближчу перспективу не буде глобальних конкурентів.

Отже, лідерські позиції США в сучасній міжнародній системі дозволяють їм впливати на зміст і розповсюдження неоліберальної моделі демократії і глобалізації, що у свою чергу і визначає стратегію лідерства США, яка полягає у його збереженні і посиленні. У підсумку, на думку багатьох авторитетних дослідників, США у 1990-ті рр. так і не змогли розробити так звану «велику стратегію», відповідальність на розробку якої було покладено на Б. Клінтона. Однак, за його президентства США мали можливість використовувати глобалізацію у якості могутнього інструменту просування власних інтересів. Цей процес знайшов своє відображення в еволюції стратегії національної безпеки з 1994 по 2000 р.: від розширення зони залученості до глобального лідерства і «американського століття».

Таким чином, доктринальний вимір лідерства США в міжнародній системі свідчить про те, що успіх держави в глобалізації не визначається якоюсь однією складовою цього процесу – економікою, військовою потугою, торгівлею, контролем над фінансовими, інформаційними потоками та природними ресурсами, управлінням демографічними процесами тощо. США, поруч з іншими впливовими акторами міжнародної системи стоять перед вибором, або чергової глобальної стратегії на базі власних інтересів і цінностей, або національної стратегії якості світової глобалізаційної стратегії, котра має відобразити інтереси усіх учасників міжнародних відносин і забезпечити сталий розвиток усього людства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Макаренко Є. А. Геополітичний вимір президентських послань конгресу США: 2012-2015 роки [Електроний ресурс] / Є. А. Макаренко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Серія

міжнародні відносини. – 2015. – режим доступу:
http://www.journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2501

2. National Security Strategy 2010 [Електроний ресурс] / Washington D.C. : – The White House, May 2010. – Режим доступу:
https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf.

3. Obama B. Audacity of Hope: Thoughts on Reclaiming the American Dream / B. Obama. – N.Y. : Crown Publishing Group, 2006. – 384 p.

4. Obama B. Renewing American Leadership / B.Obama// Foreign Affairs. – 2007. – V. 86. – №. 4. – P. 2-16.

5. Бартенев В. И. Диалог с «государствами-изгоями» как компонент стратегии обновления американского лидерства: риторика и практика администрации Б.Обамы / В. И. Бартенев // Вестник Московского университета. – Серия 25 : Международные отношения и мировая политика. – 2010. – №3. – С.117–144.

6. National Defense Strategy 2008 [Електроний ресурс] / U.S. Department of Defense. – June, 2008. – Режим доступу: <http://www.defense.gov/news/2008%20national%20defense%20strategy.pdf>.

7. Sustaining US Global Leadership: Priorities for 21 Century Defense. [Електроний ресурс] / – January, 2012. – Режим доступу:
http://www.defense.gov/news/Defense_Strategic_Guidance.pdf.

8. Шевчук О. В. Зовнішньополітичні пріоритети адміністрації Б. Обами. / О. Шевчук. // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Політологія. – 2013. – т. Т. 212, Вип. 200. – С.9-13.

9. National Security Strategy 2015 [Електроний ресурс] / Washington D.C. : – The White House. – May 2010. – Режим доступу:
https://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf

10. Grevi G. Patient, Prudent, Strategic? [Электроний ресурс] G. Grevi / The 2015 United States National Security Strategy / FRIDE Policy Brief. – February, 2015. – №194. – Режим доступа: http://fride.org/download/PB194_The_2015_US_National_Security_Strategy.pdf.

11. Chesterman S. Leading from Behind: The Responsibility to Protect, the Obama Doctrine, and humanitarian intervention after Libya / S. Chesterman // Ethics & International Affairs. 2011. – V. 25. – № 3. – P. 279-285.

12. Ли У. Обама: позиции США в мире укрепились за последние 7 лет [Электроний ресурс] Уейн Ли / Голос Америки. – 13 января 2016. – Режим доступа: <http://www.golos-ameriki.ru/a/obama-union-address/3142842.html>

13. Тумина Юлия Владимировна. Эволюция доктринальных основ внешней политики США в условиях глобализации: автореферат дис. ... кандидата исторических наук : 07.00.15 / Тумина Юлия Владимировна; [Место защиты: ФГБОУ ВПО «Нижегородский государственный университет им. Н.И.Лобачевского»]. – Нижний Новгород, 2012. – 17 с.

14. Nye J. Soft Power. The Means to Success in World Politics / J. Nye. – New York : Public Affairs, 2004. – 191 с.

15. Филимонов Г.Ю. Роль «мягкой силы» во внешней политике США: автореф. дис. ... д-ра полит. наук: 23.00.04 / Филимонов Георгий Юрьевич. – М., 2013. – 50 с.

16. Nye Jr. Joseph S. Get Smart. Combining Hard and Soft Power [Электроний ресурс] / Jr. Joseph S. Nye // Foreign Affairs. – July/August 2009. – Режим доступа: <http://www.foreignaffairs.com/articles/65163/joseph-s-nye-jr/get-smart>

17. Clinton H. R. Foreign Policy Address at the Council on Foreign Relations [Электроний ресурс] / Clinton H. R./ Secretary of State. – Washington, DC. – July 15, 2009. – Режим доступа: <http://www.state.gov/secretary/rm/2009a/july/126071.htm>

18. Луценко А. В. Стратегії «м'якої сили» в геополітиці Сполучених Штатів Америки, Європейського Союзу та Російської Федерації [Текст] : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / Луценко Анастасія Володимирівна ; НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2010. – 20 с.

19. Goldberg J. The Obama doctrine [Електроний ресурс] / J. Goldberg // The Atlantic. – April, 2016. – Режим доступу: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/>

20. Preserving Ukraine's Independence, Resisting Russian Aggression: What the United States and NATO Must Do [Електроний ресурс] Ivo H. Daalder, Michèle Flournoy; John Herbst; Jan Lodal; B. Obama, Steven Pifer etc. / The Chicago Council on Global Affairs. – February 2, 2015. – Режим доступу: <https://www.thechicagocouncil.org/publication/preserving-ukraine%E2%80%99s-independence-resisting-russian-aggression-what-united-states-and>

21. Деньщиков, Александр Леонидович. Информационная стратегия США : анализ, современность, перспективы : автореферат дис. ... кандидата политических наук : 23.00.02 / Деньщиков Александр Леонидович; [Место защиты: Дипломат. акад. МИД РФ]. – Москва, 2007. – 26 с.